

Տեղեկատվության ազատության դատական պրակտիկան 2011-2013թ.թ.

Բովանդակություն
Ներածություն

Գլուխ 1. ՏԱ դատական պրակտիկան

1.1. ՏԱ դատական պրակտիկայի ձևավորումը

1.2. ՏԱ դատական պրակտիկայի առանձնահատկությունները

Հաշտություններ

ՀԿ-ն որպես հայցվոր

Վարչական իրավախախտման (ՏԱ իրավունքը խախտելու) արձանագրություն

Վարչական պատասխանատվությունը

Դատական ծախսերի փոխհատուցումը

1.3. ՏԱ դատական պրակտիկայի խնդիրները

Դատարանների կախվածությունը գործադիր իշխանությունից.

Դատական ակտերի չկատարում

Դատարանի նկատմամբ վստահության պակաս

Իրավական նորմերի հակասական մեկնաբանում դատարանների կողմից

Դատարանների կողմից դատական գործի բաղդատում

Իրազեկման պակաս

Անկատար օրենսդրական դաշտ

Դատական ակտերի հետագա ազդեցությունը

Գլուխ 2. ԻԱԿ դատական գործերի վիճակագրությունը. 2011-2013թ.թ.

Դրական ավարտ ունեցած գործեր

Բացասական ավարտ ունեցած գործեր

Բողոքարկումներ

Դատական գործերի հիմքերը

ԻԱԿ-ի հայցապահանջները

ՏԱ իրավունքը խախտած մարմինները

Ներածություն

Տեղեկատվության ազատության ոլորտը Հայաստանի Հանրապետությունում կարգավորվում է ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային իրավական ակտերով, ՀՀ Սահմանադրությամբ, «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքով եւ այլ իրավական ակտերով: Հայաստանը որպես մի շարք միջազգային կազմակերպությունների անդամ, ստորագրել է մարդու իրավունքներին վերաբերող կարեւորագույն միջազգային փաստաթղթերը: Դրանով իսկ Հայաստանը պարտավորվել է հարգել մարդու իրավունքները, այդ թվում՝ արտահայտվելու եւ տեղեկատվության ազատության իրավունքները:

2005թ.-ից ի վեր Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնն (այսուհետ՝ նաեւ ԻԱԿ) իրականացնում է տեղեկատվության ազատության իրավունքի դատական պաշտպանության առաքելությունը: Որպես տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի պաշտպանության կարեւորագույն երաշխիք՝ ԻԱԿ-ի ընտրած հիմնական գործիքներից մեկը ռազմավարական դատական գործերի ստեղծումն է: Այսպես, Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը ոչ միայն ՏԱ իրավունքի խախտման դեպքում պաշտպանում է ՏԱ իր իրավունքը, այլ նաեւ իրականացնում է ռազմավարական դատավարություն:

Որպես կանոն՝ դատարան դիմելիս իրավաբանները կամ փաստաբանները կոնկրետ դատական գործերով ներկայացնում են իրենց վստահորդների շահերը: Այսինքն, ուսումնասիրում են համապատասխան օրենսդրությունը եւ ձգտում են դատարանում հասնել իրենց վստահորդի համար դրական արդյունքի, այլ կերպ ասած՝ հաղթել դատական գործը: Սակայն որոշ դեպքերում, նախաձեռնվում են դատական գործեր, որոնց նպատակը շատ ավելի լայն է, քան միայն կոնկրետ գործով հաղթանակը կամ վստահորդի մասնավոր շահը. նման գործերը կրում են հիմնականում կամ օրենսդրական փոփոխությունների նպատակ, կամ էլ միտված են սահմանելու օրենսդրության այնպիսի կիրառում, որը կազդի ամբողջ հասարակության վրա¹: Այսպիսի դատական գործերի նախաձեռնումն էլ հենց ըստ էության ռազմավարական դատավարությունն է:

Ռազմավարական դատավարությունը ներառում է այնպիսի դատական գործերի ընտրություն եւ նախաձեռնություն, որոնց նպատակն է հասարակության մեջ խրախուսել զգալի փոփոխություններ: Ռազմավարական դատավարություն նախաձեռնելու նպատակն է հասնել երկարատեւ արդյունքի, այլ ոչ թե հաղթել դատական գործը տվյալ պահին: Սա նշանակում է, որ ռազմավարական դատավարությունները կենտրոնացած են ոչ թե տվյալ դատական գործի վերջնական արդյունքի վրա, այլ այնպիսի արդյունքների ձեռքբերման վրա, որոնք կազդեն հասարակության լայն շերտերի եւ պետական կառավարման մարմինների կամ իշխանության վրա²: Այլ խոսքերով՝ ռազմավարական դատավարությունների դեպքում հաղթանակը պարտադիր չէ: Ավելին, երբեմն, ռազմավարական

¹ Мәуы #7 зәумг фә# unx idny #10 er c #/uo yeumг #«Մարդու իրավունքների պաշտպանության կենտրոն ՀԿ», б x ю x у н к u c ф и н # и з и д н ° u # n o y ш a c ф # e y k д и з и u n н # и з и д н y y # c к д и ю x u o c ф x e r # # h n x u a c ф # # д т u c x e u n n y c x н, <http://www.advocacy.kg>.

² Child Rights International Network, (Երեխայի իրավունքների միջազգային ցանց), <http://www.crin.org>, «What is strategic litigation?» («Ինչ է ռազմավարական դատավարությունը»), ուղեցույց (հեղինակ՝ Պատրիկ Գիրի), 2009թ.

դատավարության ռազմավարական նպատակներից մեկն էլ կարող է լինել կոնկրետ դատական ատյանում դատական գործի պարտությունը:

Ռազմավարական դատավարությունները երբեմն կոչվում են «հանրային շահի պաշտպանության դատական գործեր»: Այս անվանումն էլ ավելի է հստակեցնում ռազմավարական դատավարության իմաստը:

Հայտնի իրավապաշտպան, Կոլումբիայի համալսարանի (ԱՄՆ) իրավունքի պրոֆեսոր Ջեյ Գրինբերգը հանրային շահի պաշտպանության նկատառումով նախաձեռնված դատական գործերի՝ ռազմավարական դատավարության, ազդեցության 2 հիմնական տեսակ է առանձնացնում: Նախ՝ ռազմավարական դատական գործերը ստիպում են դատարաններին մեկնաբանել օրենքը, հստակ ձեւակերպել կամ կանխորոշել սահմանադրությամբ, օրենքներով կամ պայմանագրերով ներկայացված իրավունքներն այնպես, որ կառավարության կամ հասարակության կողմից թույլ տրված իրավախախտումներն ստանան համարժեք արձագանք, իսկ իրավախախտումներից տուժողները՝ համապատասխան օգնություն: Երկրորդ՝ հանրային շահի պաշտպանության նկատառումով նախաձեռնված դատական գործերը ստիպում են դատարաններին կիրառել այնպիսի օրենքներ եւ նորմեր, որոնք կամ անտեսված են կամ չեն կիրառվում բավարար չափով: Թեեւ պրոֆեսոր Գրինբերգը ներկայացրել է ռազմավարական դատավարությունների ազդեցության տեսակները ԱՄՆ-ում ռազմավարական դատավարությունների փորձի հիման վրա, սակայն նրա ձեւակերպումը բավական հստակ կիրառելի է նաեւ ռազմավարական դատավարությունների նախաձեռնման եվրոպական պրակտիկայի նկատմամբ:

2005թ.-ից ի վեր իրականացնելով տեղեկատվության ազատության իրավունքի խախտման վերաբերյալ բազմաթիվ դատական գործեր (2005-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ը նախաձեռնել է 41 դատական գործ)՝ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնն իրականացնում է ռազմավարական դատավարություն: Այս գործընթացի շնորհիվ ԻԱԿ-ն աստիճանաբար ձեւավորել է տեղեկատվության ազատության վերաբերյալ դատական նախադեպային դրական պրակտիկա՝ կանխարգելելով ՏԱ իրավունքի խախտումները, ինչպես նաեւ կրթելով պաշտոնյաներին:

Ինչպես նշեցինք, ռազմավարական դատավարություն իրականացնելիս կոնկրետ գործով հաղթանակն այնքան կարեւոր չէ, որքան այն հեռահար նպատակի իրականացումը, որի համար նախաձեռնվել է տվյալ դատական գործը: Այսպիսի ռազմավարական դատավարության վառ օրինակ է Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի դիմումը ՀՀ Սահմանադրական դատարան: ԻԱԿ-ը դիմել էր ՀՀ սահմանադրական դատարան՝ խնդրելով հակասահմանադրական ճանաչել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 151 եւ 152 հոդվածները: Այդ հոդվածները սահմանում էին, որ տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտած պաշտոնյաներին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ է վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություն:

2010թ. փետրվարի 5-ին ՀՀ Սահմանադրական դատարանը, քննելով ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքի 151 եւ 152 հոդվածները ՀՀ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչելու վերաբերյալ ԻԱԿ-ի դիմումը, թեեւ որոշեց, որ նշյալ հոդվածները Սահմանադրությանը չեն հակասում, սակայն միաժամանակ արձանագրեց, որ խնդիրը կայանում է այս ոլորտում օրենսդրական բացի

առկայության մեջ: Անհրաժեշտ է, որպեսզի իրավասու մարմինը, այսինքն՝ ՀՀ Ազգային ժողովը համապատասխան նախաձեռնություն իրականացնի՝ ՀՀ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում բարեփոխումներ կատարելու եւ վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ինստիտուտի օրենսդրական բացը լրացնելու համար³:

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի այս նախաձեռնությունն անհետեւանք չմնաց. 2011թ. հունվարի 31-ին ՀՀ Ազգային ժողովն ընդունեց Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում փոփոխություններ կատարելու մասին օրենք, որով հստակեցվեց նաեւ մարդկանց՝ տեղեկություն ստանալու իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ընթացակարգը: Փոփոխությունների համաձայն՝ ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար այլեւս վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություն անհրաժեշտ չէ: Այսինքն, տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտելու փաստն արդեն բավարար է պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար: Արդյունքում, ի վերջո սկսեց գործել ավելի քան 10 տարի չգործած ՀՀ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 189.7 հոդվածը, որը տեղեկատվություն չտրամադրող պաշտոնատար անձանց համար պատասխանատվություն է սահմանում (գործի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Դատական գործեր» ենթաբաժնում, գործ՝ թիվ 24)⁴:

Ինչպես տեսանք, թեւ ԻԱԿ-ի դիմումը ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կողմից մերժվեց, սակայն, արդյունքում հանգեցրեց օրենսդրական փոփոխությունների եւ կարգավորեց տեղեկություն ստանալու իրավունքը ոտնահարած պաշտոնյաներին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը:

«Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի կիրառման սկզբնական տարիներին՝ 2005-2007թ.թ.-ին, Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերը կրում էին կրթական բնույթ. ԻԱԿ-ի՝ դատական գործեր նախաձեռնելու ռազմավարական իմաստը կայանում էր նաեւ պաշտոնյաներին տեղեկատվության ազատության իրավունքի մասին տեղեկացնելու մեջ: Պատահական չէ, որ 2005թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած 7 դատական գործերից 5-ի դեպքում մինչեւ դատարանի կողմից վճիռ կայացնելը պատասխանող կողմն արդեն տրամադրել էր դատական գործի առիթ դարձած տեղեկությունները: Սկզբնական շրջանում՝ 2005-2007թ.թ., ԻԱԿ-ը որպես կանոն դատարաններին էր դիմում տեղեկություն տնօրինող մարմինների կողմից իր հարցումների պատասխանը չստանալու դեպքում բացառապես տեղեկություն տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջով: Սա եւս հաստատում է, որ սկզբնական շրջանում ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատավարությունների ռազմավարական նշանակությունը ՏԱ իրավունքի մասին տեղեկացնելն ու կրթելն էր, օրենքի նախնական կիրառումն ապահովելը:

³ 2010թ.-ի փետրվարի 5-ի ՍԴՈ-864 որոշում, ՍԴ որոշումը տես՝ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի www.concourt.am կայքի ՍԴ որոշումներ բաժնում:

⁴ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած բոլոր դատական գործերը ներկայացված են ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Դատական գործեր» ենթաբաժնում, <http://foi.am/hy/all-cases/page/1/>:

ԻԱԿ-ի ռազմավարական դատավարություններն ունեն նաեւ կանխարգելիչ նշանակություն: Պրակտիկան ցույց է տալիս, որ մեկ անգամ հայտնվելով դատարանում՝ տեղեկություն տնօրինող մարմինը որպէս կանոն վերանայում է իր աշխատառժը ՏԱ ոլորտում: Ամեն դեպքում, այդ է վկայում ԻԱԿ-ի փորձը: Մեծամասամբ բոլոր մարմինները, ում դեմ ԻԱԿ-ը դատական գործեր է նախաձեռնել, որպէս կանոն այլեւս չեն արժանացել ԻԱԿ-ի քննադատությանը որպէս ՏԱ իրավունքը խախտողներ: Այսպէս, ԻԱԿ-ն ամեն տարի հրապարակում է տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտած պաշտոնյաների Սեւ ցուցակ, որտեղ ներառվում են տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտած մարմինների ղեկավարները: ԻԱԿ-ի նախաձեռնած բոլոր (41) դատական գործերից միայն 1-ի պատասխանողն է, որ դատարանում հայտնվելուց հետո հայտնվել է ԻԱԿ-ի՝ հաջորդ տարիների Սեւ ցուցակում: Դա «Հայ ազգային կոնգրես» դաշինքն է, որի դեմ ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործն ավարտվել էր 2009թ.-ին: Ուստի, դաշինքը հայտնվել էր ԻԱԿ-ի՝ 2009թ.-ի Սեւ ցուցակում: Մի քանի տարի անց՝ 2012թ.-ին դաշինքը կրկին հայտնվեց ԻԱԿ-ի Սեւ ցուցակում՝ տեղեկություն ստանալու հարցմանը չպատասխանելու համար: Մնացած բոլոր դեպքերում, ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերով պատասխանողները, հայտնվելով տվյալ տարվա Սեւ ցուցակում, դատական գործի ավարտից հետո այլեւս երբեք չեն հայտնվել ԻԱԿ-ի՝ հետագա տարիների Սեւ ցուցակներում:

Տեղեկատվության ազատության իրավունքի կիրառման պրակտիկայի զարգացմանը զուգահեռ փոխվեցին նաեւ ՏԱ իրավունքի դատական պաշտպանության խնդիրները: 2008թ.-ից սկսած ռազմավարական դատավարությունների առումով այլեւս ժամանակավրեպ էր դատարաններին ներկայացնել միայն ՏԱ իրավունքը խախտած մարմիններին պահանջվող տեղեկությունը տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջ: Անհրաժեշտ էր արդեն, որպէսզի «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքին արդեն ծանոթ պաշտոնյայի մոտ ձեւավորվի պարտավորվածության զգացում՝ տեղեկություն հարցմանը պատասխանելու համար, որպէսզի պաշտոնյան սկսի գիտակցել ՏԱ իրավունքի կարելիությունը եւ հասկանա, որ տեղեկություն ստանալու իրավունքը ոտնահարելը անօրինական գործողություն է, ինչը պատասխանատվություն է առաջացնում:

Այսպիսով, 2008թ.-ից ի վեր Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերի դեպքում ԻԱԿ-ն ավելի հաճախ սկսեց դատարանից պահանջել վարչական պատասխանատվության ենթարկել ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյային⁵: Սակայն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջները դատարանների կողմից մերժվում էին: Մինչ 2013թ.-ը բացառիկ եւ միակ դեպքը պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ ԻԱԿ-ն ընդդեմ Ելփինի գյուղապետարանի գործն էր: 2009թ. հուլիսի 6-ին ՀՀ վարչական դատարանը՝ դատավոր Արթուր Պողոսյանի նախագահությամբ, դատական պրակտիկայում աննախադեպ վճիռ կայացրեց՝ բավարարելով Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի հայցը՝ պաշտոնատար անձին տեղեկատվություն չտրամադրելու համար վարչական պատասխանատվության

⁵ 2008թ.-ից ի վեր ԻԱԿ-ը նախաձեռնել է 33 դատական գործ, որոնցից 18-ի դեպքում ներկայացրել է վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջ: Այս 18 դատական գործերից 4-ը դեռ չեն ավարտվել (2013թ.-ի օգոստոսի 31-ի դրությամբ), 7-ի դեպքում հաշտություն է կնքվել, 5 դեպքում պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջը դատարանների կողմից մերժվել է եւ միայն երկու դեպքում՝ բավարարվել:

ենթարկելու պահանջի մասին⁶: Այս որոշման արդյունքում Վայոց ձորի մարզի Ելփինի գյուղապետ Խորեն Ավետիսյանը 50.000 դրամ տուգանք վճարեց պահանջվող տեղեկատվությունը ԻԱԿ-ին չտրամադրելու համար (գործի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Ղատական գործեր» ենթաբաժնում, գործ՝ թիվ 18): ԻԱԿ-ի ռազմավարական դատավարությունների արդյունքում վերհանվեց ՏԱ գործերով պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու օրենսդրական խնդիրը, որն իր լուծումը ստացավ ԻԱԿ-ի կողմից ՀՀ Սահմանադրական դատարան դիմելու արդյունքում, երբ դատարանը, մերժելով ԻԱԿ-ի դիմումը, փաստեց օրենսդրական բացի առկայությունը, իսկ ՍԴ-ի որոշումից հետո ՀՀ ԱԺ-ն օրենսդրական փոփոխությունների միջոցով վերացրեց ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու օրենսդրական բացի խոչընդոտը:

2009թ.-ը նշանավորվեց ռազմավարական նշանակության 2 գործով, որոնք նախաձեռնել էին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը եւ «Առավոտ» օրաթերթը (լրագրող Արամ Ջաքարյանը): Այս գործերով առաջին անգամ դատարանում քննության առարկա դարձան էլեկտրոնային փոստով ուղարկված հարցումները:

2009թ. դեկտեմբերի 1-ին ԻԱԿ-ը եւ «Առավոտ» օրաթերթը համատեղ հայցեր ներկայացրեցին ՀՀ վարչական դատարան ընդդեմ ՀՀ Շիրակի մարզպետարանի եւ ՀՀ Լոռու մարզպետարանի: Այս գործերով դատարանում քննարկման առարկա էր դարձել այն ժամանակ «Առավոտ» օրաթերթի լրագրող Արամ Ջաքարյանի էլեկտրոնային հարցումը: Նշենք, որ ՏԱ մասին ՀՀ օրենքը էլեկտրոնային հարցումների ներկայացման եւ դրանց պատասխանելու կարգ չի սահմանում: Շիրակի մարզպետարանի դեպքում մարզպետարանի հայտնել էր, որ տեղեկատվություն ստանալու հարցումը չի ստացել, քանի որ առկա է եղել տեխնիկական խնդիր: Մարզպետարանը պատրաստակամություն է հայտնել տրամադրել պահանջվող ողջ տեղեկատվությունը, ուստի կողմերի միջեւ կնքվեց հաշտություն (գործի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Ղատական գործեր» ենթաբաժնում, գործ՝ թիվ 27):

Իսկ Լոռում արզպետարանի դեպքում նույնպես մինչեւ դատաքննության ավարտը մարզպետարանը տրամադրեց պահանջվող տեղեկությունները, սակայն այս դեպքում դատարանները գտան, որ մարզպետարանի կայքում տեղադրված էլեկտրոնային փոստի հասցեն, որով ուղարկվել էր հարցումը, պաշտոնական չէ, եւ որ ոչ պաշտոնական էլեկտրոնային փոստի հասցեով էլեկտրոնային տարբերակով ուղարկված հարցմանը չպատասխանելը չի կարող գնահատվել ոչ իրավաչափ (գործի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Ղատական գործեր» ենթաբաժնում, գործ՝ թիվ 28): Ռազմավարական այս գործը մատնացույց արեց էլեկտրոնային հարցումներ ներկայացնելու եւ էլեկտրոնային հարցումներին պատասխանելու կարգերի օրենսդրական բացի եւ այդ բացը լրացնելու անհրաժեշտության վրա:

⁶ 2013թ.-ին ՀՀ վարչական դատարանը ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Ղուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի գործով կայացրած որոշմամբ երկրորդ անգամ տեղեկություն տնօրինող մարմնին ենթարկեց վարչական պատասխանատվության ՏԱ իրավունքը խախտելու համար (գործի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Ղատական գործեր» ենթաբաժնում, գործ՝ թիվ 31):

Էլեկտրոնային հարցումների դեպքում SU իրավունքի խախտման դեպքերը գրեթե չեն դարձել դատարաններում քննության առարկա, ուստի այս ոլորտում ռազմավարական դատավարությունների կարիք կա:

2011թ.-ին ԻԱԿ-ի ռազմավարական դատավարություններին ավելացավ եւս մի ուղղություն. ԻԱԿ-ը սկսեց դատական գործեր նախաձեռնել հանրային նշանակության մասնավոր կազմակերպությունների դեմ: «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է տեղեկություն տնօրինողների ցանկը, որտեղ պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմինների հետ մեկտեղ որպես տեղեկատվություն տնօրինող է սահմանում նաեւ հանրային նշանակության կազմակերպություններին եւ բյուջեներից ֆինանսավորվող կազմակերպություններին: Ըստ SU մասին ՀՀ օրենքի՝ հանրային նշանակության կազմակերպություն են այն ոչ պետական (այսինքն՝ մասնավոր) կազմակերպությունները, որոնք ապրանքային շուկայում մենաշնորհ կամ գերիշխող դիրք ունեն, ինչպես նաեւ հանրությանը ծառայություններ են մատուցում առողջապահության, սպորտի, կրթության, մշակույթի, սոցիալական ապահովության, տրանսպորտի եւ կապի, կոմունալ ոլորտներում: Բացի այդ, հնարավոր է, որ մասնավոր կազմակերպությունը ֆինանսավորում ստանա բյուջեներից (պետական կամ համայնքային): Այդպիսի մասնավոր կազմակերպությունները նույնպես՝ ըստ SU մասին ՀՀ օրենքի, համարվում են տեղեկատվություն տնօրինող:

2011թ. նոյեմբեր-դեկտեմբեր ամիսներին ԻԱԿ-ը չորս դատական գործ սկսեց հանրային նշանակության կազմակերպությունների դեմ՝ ընդդեմ «Համալսարանականներ» համատիրության, ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ-ի (բյուջեից ֆինանսավորվող կազմակերպություն), «Աշտարակ կաթ» ՓԲԸ-ի եւ ընդդեմ «Դուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի (գործերի մասին ավելի մանրամասն տես՝ ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Ռազմավարական դատավարություն» բաժնի «Դատական գործեր» ենթաբաժնում, գործեր՝ թիվ 29, 31, 32 եւ 33):

Այս գործերն ունեցան ռազմավարական երկու նշանակություն. նախ, բոլոր գործերով հանրային նշանակության կազմակերպությունները համարվեցին պատշաճ պատասխանողներ, այն է՝ դատական նախադեպով հաստատվեց SU մասին ՀՀ օրենքի այն դրույթը, ըստ որի՝ հանրային նշանակության կազմակերպությունները նույնպես տեղեկություն տնօրինողներ են: Նշենք, որ ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Աշտարակ կաթ» ՓԲԸ-ի եւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Դուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի գործերով ՀՀ վարչական դատարանն ի սկզբանե որոշում էր կայացրել մերժել ԻԱԿ-ի հայցադիմումները վարույթ ընդունել՝ գտնելով, որ հայցերը ենթակա չեն վարչական դատարանում քննության, քանի որ նշված ընկերություններն ուղղակի հանդիսանում են շահույթ ստանալու նպատակ հետապնդող (առետրային) ընկերություններ, հետեւաբար "ներկայացված հայցապահանջները չեն բխում հանրային իրավահարաբերություններից...": Այլ կերպ ասած՝ դատարանը համարել էր, որ «Աշտարակ կաթ» ՓԲԸ-ն եւ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ն հանրային նշանակություն չունեն: Այնինչ, ՀՀ Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի որոշմամբ վերոնշյալ ընկերությունները Հայաստանում ապրանքային շուկայում գերիշխող դիրք ունեցող տնտեսվարող սուբյեկտ են համարվում: ԻԱԿ-ն այս որոշումները բողոքարկեց ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարան եւ հասավ հաջողության. ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանը հաստատեց, որ վերոնշյալ կազմակերպություններն ունեն հանրային նշանակություն եւ պետք է հանդես գան որպես պատասխանող:

Ինչպես նշեցինք, այս գործերն ունեցան ռազմավարական երկու նշանակություն. ԻԱԿ-ն ըննդեմ «Դուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի գործով դատարանը բավարարեց ԻԱԿ-ի պահանջը՝ տեղեկություն տնօրինող մարմնի ղեկավարին ՏԱ իրավունքը խախտելու համար վարչական պատասխանատվության՝ տուգանքի ենթարկելու վերաբերյալ: Սա երկրորդ դեպքն էր (առաջինը ԻԱԿ-ն ընդդեմ Ելփինի գյուղապետի դատական գործն էր), երբ տեղեկություն ստանալու իրավունքը խախտած պաշտոնյան ենթարկվեց վարչական պատասխանատվության տեղեկություն չտրամադրելու համար. «Դուստր Մարիաննա» ընկերության տնօրեն Տիգրան Վարդանյանը տեղեկություն չտրամադրելու համար ենթարկվեց վարչական պատասխանատվության՝ տուգանքի՝ 80.000 ՀՀ դրամի չափով (30.000 ՀՀ դրամ ԻԱԿ-ի առաջին հարցմամբ եւ 50.000 ՀՀ դրամ ԻԱԿ-ի կրկնակի հարցմամբ խնդրվող տեղեկությունները չտրամադրելու համար): Դատարանը նաեւ պարտավորեցրեց ՍՊԸ-ին փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կատարած՝ 100.000 ՀՀ դրամ դատական ծախսերը:

2012-2013թ.թ.-ին, երբ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքը գործում է արդեն շուրջ 10 տարի եւ համահայտնի է, փոխվեց նաեւ ԻԱԿ-ի ռազմավարական դատավարությունների բնույթը: Եթե նախկինում խնդիրը օրենքի մասին իրազեկելն էր եւ տեղեկություն տնօրինող մարմնից պատասխան ստանալը, ապա այժմ, երբ օրենքի եւ իրավունքի մասին պաշտոնյաները լայնորեն իրազեկված են, խնդիրն արդեն պատշաճ, լիարժեք պատասխաններ ստանալն է: Այսպես, 2012-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախածեռնած վեց դատական գործերից միայն երկուսի հիմքում է ընկած եղել տեղեկություն տնօրինողի լուռ մերժումը (երբ տեղեկություն տնօրինողը անպատասխան է թողել ԻԱԿ-ի հարցումը): Չորս դեպքում դատարանում վեճի առարկա է տեղեկություն տնօրինող մարմնից ԻԱԿ-ի ստացած պատասխանի բովանդակությունը եւ դրա պատշաճությունը: Դատական գործերից երեքի դեպքում վիճարկվել է տեղեկության տրամադրման մերժման հիմնավորվածությունը, իսկ մի դեպքում պատասխանի լիարժեքությունը: Նշենք, որ այս չորս դատական գործերն էլ դեռ չեն ավարտվել⁷, ուստի գնահատել, թե ինչ արդյունք ունեն կամ կունենան ռազմավարական այս գործերը, դեռ վաղ է: Ռազմավարական այս գործերի արդյունքում կծեւավորվի դրական դատական պրակտիկա, որը կստիպի պաշտոնյաներին հասկանալ, որ տեղեկություն ստանալու հարցմանը թերի, խուսափող պատասխան, անհիմն մերժում կամ անհիմն պատասխան տրամադրելը տեղեկատվության ազատության իրավունքի նույնպիսի խախտումներ են, ինչպիսին հարցումն անպատասխան թողնելն է:

Հարկ է նշել, որ սույն վերլուծության բոլոր տվյալները, այդ թվում՝ չավարտված դատական գործերի մասին տվյալները, ներկայացված են 2013թ. օգոստոսի 31-ի դրությամբ:

Գլուխ 1 ՏԱ դատական պրակտիկան

⁷ Այս վերլուծությունը հրապարակելու՝ 2013թ.-ի օգոստոսի 31-ի, դրությամբ:

1.1. SU դատական պրակտիկայի ձեւավորումը

Տեղեկատվության ազատության իրավունքի դատական պաշտպանությունը թափ առավ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումից հետո (ընդունվել է 2003թ. սեպտեմբերի 23-ին, ուժի մեջ մտել 2003թ. նոյեմբերի 15-ին), սակայն SU իրավունքի դատական պրակտիկան իրականում սկսել է ձեւավորվել դեռեւս մինչեւ օրենքի ընդունումը: Մինչեւ 2003թ.-ը SU մասին առանձին իրավական ակտ Հայաստանը չուներ, եւ SU իրավունքն ամրագրող հիմնական նորմը ՀՀ նախկին՝ չփոփոխված սահմանադրության (ՀՀ սահմանադրությունը փոփոխվել է 2005թ.-ին) 24-րդ հոդվածն էր, որը նույնական է այսօրվա ՀՀ սահմանադրության 27-րդ հոդվածին. «Յուրաքանչյուր ոք ունի խոսքի ազատության իրավունք, ներառյալ՝ տեղեկություններ եւ գաղափարներ փնտրելու, ստանալու, տարածելու ազատությունը, տեղեկատվության ցանկացած միջոցով՝ անկախ պետական սահմաններից»:

Մինչեւ SU մասին օրենքի ընդունումը SU իրավունքը դատական կարգով պաշտպանել փորձում էին հիմնականում ոլորտում ակտիվ հասարակական կազմակերպությունները՝ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը, Հետաքննող լրագրողների ընկերակցությունը, Գլումրիի լրագրողների «Ասպարեզ» ակումբը, Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակը եւ ավտովարորդների իրավունքների պաշտպանության «Աքիլլես» կազմակերպությունը: Համակցելով Սահմանադրական 24-րդ հոդվածը միջազգային իրավական ակտերի դրույթների, ինչպես նաեւ հրապարակայնության եւ SU վերաբերյալ նորմեր պարունակող ներպետական այլ իրավական ակտերի հետ («ԶԼՄ մասին» ՀՀ օրենք, «Քաղաքացիների առաջարկությունները, դիմումները եւ բողոքները քննարկելու կարգի մասին» ՀՀ օրենք), այս կազմակերպությունները փորձել են պաշտպանել SU իրենց իրավունքը, ինչը, սակայն, ոլորտը կարգավորող միասնական իրավական ակտի բացակայության պայմաններում բավական դժվար էր: Մեզ հայտնի է մինչեւ 2003թ.-ը SU ոլորտում հարուցված 6 դատական գործ, որոնցից միայն 2-ն էին ավարտվել հայցվոր ՀԿ-ի օգտին, այն էլ՝ մասնակի:

SU ոլորտում առաջին դատական գործը Գլումրիի լրագրողների «Ասպարեզ» ակումբը եւ «Իրավունք» շաբաթաթերթի թղթակից Գագիկ Նիկողոսյանն ընդդեմ ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության գործն է՝ հարուցված 2001թ. օգոստոսի 30-ին: Այս գործն ավարտվեց հայցվորների պարտությամբ: Վերոնշյալ կազմակերպությունների նախաձեռնած դատական գործերը Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը ներկայացրել է դատական գործերի իր 1-ին I ժողովածուում (Երեւան, 2006թ., հասանելի է ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Հրապարակումներ» բաժնի «Գրքեր» ենթաբաժնում):

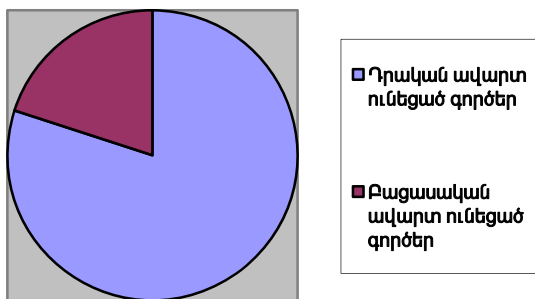
Վաղուց արդեն SU վերաբերյալ դատական գործերի թիվը գերազանցում է հարյուրը: Միայն ԻԱԿ-ը 2005թ.-ից մինչ օրս նախաձեռնել է 41 դատական գործ: Օրենքի ընդունումից հետո նախաձեռնված դատական գործերը սահմանեցին SU դատական պրակտիկայի զարգացման մի քանի ուղղություններ եւ նախանշեցին ռազմավարական այն կարելու հարցերը, որոնց լուծումը պետք է տրվի SU դատական պրակտիկայի եւ դատական նախադեպերի միջոցով:

1.2. SU դատական պրակտիկայի առանձնահատկությունները

2005թ.-ից ի վեր՝ արդեն 8 տարի է՝ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնն իրականացնում է ռազմավարական դատավարություն: Այս ընթացքում ԻԱԿ-ը նախաձեռնել է 41 դատական գործ (ԻԱԿ-ի կայքում համարակալված գործերը 39-ն են, քանի որ 2 դեպքում ԻԱԿ-ը տեղեկություն տնօրինող նույն մարմնի դեմ 2 հայց է ներկայացրել տարբեր դատարաններ՝ ելնելով հայցապահանջների ընդդատությունից): ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերի 80%-ը դրական ավարտ են ունեցել, ինչպես երեւում է Աղյուսակ 1-ում: Արդյունքում, ուրվագծվել է ՏԱ ոլորտում դատավարությունների զարգացման եւ ընթացքի որոշակի պրակտիկա, որի առանձնահատկություններին կանդիդատառնանք ստորեւ:

Լի ջան, տոկոսները չեն կարողանում դնել, աղյուսակում կա, վրան չի երեւում

Աղյուսակ 1. ՏԱ դատական պրակտիկայի ընդհանուր պատկերը

Հաշտություններ

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերի մի մասն ավարտվել է պատասխանող կողմի հետ հաշտությամբ, երբ դատարանում պատասխանող կողմն ընդունել է իր մեղքը եւ տրամադրել է դատական գործի հիմքում ընկած եւ նախապես չտրամադրված տեղեկությունները: Այդպիսի գործերը 12-ն են, որոնցից 4-ի դեպքում կնքվել է գրավոր հաշտություն, իսկ 8-ի դեպքում ԻԱԿ-ը հրաժարվել է հայցից, քանի որ ստացել է անհրաժեշտ տեղեկությունները: ԻԱԿ-ի դատական գործերի պրակտիկան ցույց է տալիս, որ հաշտություն կնքվում է այն դեպքում, երբ խոսքը գնում է լուռ մերժումների մասին, երբ տեղեկություն տնօրինող մարմինը նախապես անպատասխան էր թողել ԻԱԿ-ի՝ տեղեկություն ստանալու հարցումը:

Միայն 2011-2013թ.թ. ընթացքում նախաձեռնված եւ ավարտված 5 գործերից 3-ի դեպքում ԻԱԿ-ը հաշտություն է կնքել պատասխանող կողմի հետ (տես՝ սույն վերլուծության «Դրական ավարտ ունեցած գործեր» բաժնում): Այս բոլոր 3 դեպքերում էլ դատական գործի պատճառն այն էր եղել, որ տեղեկություն տնօրինողներն անպատասխան էին թողել ԻԱԿ-ի հարցումները, ապա, դատարանում պատրաստակամություն էին հայտնել տրամադրել խնդրվող տեղեկությունները եւ հաշտություն կնքել ԻԱԿ-ի հետ:

Առհասարակ, ԻԱԿ-ի նախաձեռնած բոլոր դատական գործերի համապատկերում՝ եթե դատական գործի հիմքում ընկած է եղել տեղեկություն տնօրինողի լուռ մերժումը (այսինքն, եթե ԻԱԿ-ի հարցումն անպատասխան է մնացել), ապա այդ գործերի 90%-ի դեպքում դատաքննության ընթացքում տեղեկություն տնօրինողը տրամադրել է

նախկինում չտրամադրած տեղեկությունները: Արդյունքում կան կնքվել է հաշտություն, կան ԻԱԿ-ը հրաժարվել է տեղեկություն տրամադրելու պարտավորեցնելու հայցապահանջից: Պրակտիկան ցույց է տալիս, որ հաշտություն կնքելը եւս ունենում է դրական ազդեցություն տվյալ մարմնում SU ոլորտում դրական փոփոխություններ կատարելու եւ SU պրակտիկան զարգացնելու համար:

ՀԿ-ն որպես հայցվոր

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերի ընթացքում բացի բուն հայցապահանջները քննելուց եղել են դեպքեր, երբ խոսքը գնացել է դատավարական խնդիրների մասին: Այսպես, մի դեպքում դատարանը համարել էր, որ հասարակական կազմակերպությունը պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով դատարանին դիմելու իրավունք չունի (ԻԱԿ-ն ընդդեմ Ջարթոնքի գյուղապետարանի դատական գործ):

2009թ. ապրիլի 9-ին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը դիմել էր ՀՀ Վարչական դատարան ընդդեմ Ջարթոնքի գյուղապետարանի՝ տեղեկատվություն տրամադրելու եւ Ջարթոնքի գյուղապետին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջներով: Վարչական դատարանը Ջարթոնքի գյուղապետին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջի մասով մերժել էր այն պատճառաբանությամբ, թե հասարակական կազմակերպությունը վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով Վարչական դատարան դիմելու իրավունք չունի: 23.04.2009թ.-ին ԻԱԿ-ը դիմեց ՀՀ Վարչական դատարանի նախագահին՝ խնդրելով վերացնել Վարչական դատարանի դատավորի որոշումը Ջարթոնքի գյուղապետին վարչական պատասխանատվության՝ 50.000 ՀՀ դրամի չափով տուգանքի ենթարկելու պահանջի մասով ԻԱԿ-ի հայցը մերժելու մասին:

ՀՀ Վարչական դատարանը բավարարեց ԻԱԿ-ի բողոքը՝ ամրագրելով, որ հասարակական կազմակերպությունը կարող է դիմել դատարան պաշտոնատար անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով:

Սա միակ դեպքն էր, երբ դատարանն անդրադարձել էր այն հարցին, թե ունի արդյոք ՀԿ-ն դատարան դիմելու իրավունք՝ SU իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով: ԻԱԿ-ի նախաձեռնած մնացած բոլոր դատական գործերի դեպքում ԻԱԿ-ի՝ պատշաճ հայցվոր լինելու հանգամանքը դատարանները կասկածի տակ չեն առել:

Վարչական իրավախախտման (SU իրավունքը խախտելու վերաբերյալ) արձանագրություն

SU իրավունքը խախտելու համար Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 189.7 հոդվածը նախատեսում է պատասխանատվություն՝ 10.000-ից 50.000 դրամի չափով տուգանք: Սակայն այդ հոդվածը իրավախախտ պաշտոնյայի հանդեպ կիրառելը գրեթե անհնար էր: Պատճառը օրենսդրական բացն էր. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 151 եւ 152 հոդվածների համաձայն՝ SU իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ էր դատարանին ներկայացնել վարչական իրավախախտման վերաբերյալ արձանագրություն: Սակայն Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքը չէր սահմանում այն իրավասու մարմնին, որն իրավունք ուներ կազմելու այդ արձանագրությունը: Արդյունքում, արձանագրության պահանջը կար, իսկ արձանագրություն կազմող մարմինը՝ ոչ:

Ուստի, դատարանները պաշտոնյանին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու վերաբերյալ պահանջները չէին բավարարում:

Այս իրավիճակը նաեւ ՏԱ դատական պրակտիկայում ստեղծում էր խառնաշփոթ. դատական պրակտիկայում նշված հարցի վերաբերյալ առկա է իրարամերձ մոտեցում, մասնավորապես, վարչական դատարանի մի կազմը Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի հայցերը՝ վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասով վարույթ չէր ընդունում, մյուս կազմը՝ վարույթ էր ընդունում՝ արձանագրելով, որ նման գործով արձանագրություն կազմող մարմին առկա չէ:

Արդյունքում, ԻԱԿ-ի նախաձեռնած բազմաթիվ դատական գործերով դատարանները մերժում էին ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին ԻԱԿ-ի պահանջը (բացառությամբ ԻԱԿ-ն ընդդեմ Ելփինի գյուղապետարանի դատական գործի, տես՝ սույն վերլուծության «Վարչական պատասխանատվություն» բաժնում, ... էջում):

Այս խնդիրն ԻԱԿ-ը փորձեց լուծել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 151 եւ 152 հոդվածների սահմանադրականության հարցը բարձրացնելու միջոցով: 2009թ. սեպտեմբերի 9-ին ԻԱԿ-ը դիմեց ՀՀ Սահմանադրական դատարան՝ ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքի 151 եւ 152 հոդվածները հակասահմանադրական ճանաչելու պահանջով: 2010թ. փետրվարի 5-ին ՀՀ Սահմանադրական դատարանը որոշեց, որ այդ հոդվածները Սահմանադրությանը չեն հակասում: Սահմանադրական դատարանը արձանագրեց, սակայն, որ խնդիրը կայանում է այս ոլորտում օրենսդրական բացի առկայության մեջ: Անհրաժեշտ է, որպեսզի իրավասու մարմինը, այսինքն՝ ՀՀ Ազգային ժողովը համապատասխան նախաձեռնություն իրականացնի՝ ՀՀ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում բարեփոխումներ կատարելու եւ վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ինստիտուտի օրենսդրական բացը լրացնելու համար:

Արդյունքում, 2011թ. հունվարի 31-ին Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում ԱԺ-ն կատարեց փոփոխություններ, որի շնորհիվ տեղեկատվության ազատության վերաբերյալ գործերով վարչական իրավախախտման փաստի վերաբերյալ արձանագրություն կազմելու պահանջը վերացվեց. այդուհետ օրենսգրքի 254 հոդվածի վերջին պարբերության համաձայն՝ տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտելու դեպքում արձանագրություն չի կազմվում:

Վարչական պատասխանատվությունը

Երկար ժամանակ տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտած պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը մնում էր բաց: Դատարանները մերժում էին իրավախախտ պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության ենթարկելու՝ ԻԱԿ-ի հայցապահանջները՝ օգտվելով օրենսդրական բացից:

Առաջին անգամ տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտելու համար պաշտոնյան վարչական պատասխանատվության՝ տուգանքի ենթարկվեց 2009թ.-ին: ԻԱԿ-ն ընդդեմ Ելփինի գյուղապետարանի դեմ դատական գործով 2009թ. հուլիսի 6-ին ՀՀ վարչական դատարանը՝ դատավոր Արթուր Պողոսյանի նախագահությամբ, դատական պրակտիկայում աննախադեպ վճիռ կայացրեց՝ բավարարելով ԻԱԿ-ի հայցը՝ պաշտոնատար անձին տեղեկատվություն

չտրամադրելու համար վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջի մասով, որի արդյունքում դատարանը պարտավորեցրեց Վայոց ձորի մարզի Ելփինի գյուղապետ Խորեն Ավետիսյանին 50.000 դրամ տուգանք մուծելու՝ պահանջվող տեղեկատվությունը ԻԱԿ-ին չտրամադրելու համար: Սա առաջին եւ երկար ժամանակ միակ բացառիկ դեպքն էր ՏԱ դատական պրակտիկայում: Նշենք, որ 2009թ.-ին դեռեւս Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքում փոփոխություն չէր կատարվել եւ ՏԱ իրավունքի խախտման համար վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար անհրաժեշտ էր վարչական իրավախախտման արձանագրություն, որը, օրենսդրական բացի պատճառով հնարավոր չէր կազմել: Չնայած օրենսդրական բացի առկայությանը՝ դատարանն իր վճռով պաշտպանեց տեղեկություն ստանալու մարդու հիմնարար իրավունքը:

Հաջորդ նման վճիռը կայացվեց 4 տարի անց՝ 2013թ.-ին. 2013թ. փետրվարի 19-ին ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Ղուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի գործով ՀՀ վարչական դատարանն ամբողջությամբ բավարարեց "Ղուստր Մարիաննա" ընկերության տնօրենին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու ԻԱԿ-ի պահանջը՝ տուգանք՝ 80.000 ՀՀ դրամի չափով, որից 30.000 ՀՀ դրամը ԻԱԿ-ի առաջին հարցմամբ եւ 50.000 ՀՀ դրամը ԻԱԿ-ի կրկնակի հարցմամբ խնդրվող տեղեկությունները չտրամադրելու համար: Նույն դատական գործով դատարանը պարտավորեցրեց նաեւ պատասխանող "Ղուստր Մարիաննա" ընկերությանը փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կատարած՝ 100.000 ՀՀ դրամ դատական ծախսերը եւ 3.000 ՀՀ դրամ վճարած պետական տուրքի գումարը:

Այսպիսով, ՏԱ իրավունքը խախտելուց առաջ տեղեկություն տնօրինող մարմնի ղեկավարը/պաշտոնյան այլեւս պետք է հասկանան, որ դատարանում հայտնվելով նրանք ոչ միայն կպարտավորվեն տրամադրել պահանջված տեղեկությունները, այլ նաեւ ստիպված կլինեն վճարել սեփական գրպանից՝ որպես տուգանք, իսկ տեղեկություն տնօրինող մարմինը ստիպված կլինի փոխհատուցել դատական ծախսերը:

Դատական ծախսերի փոխհատուցումը

Վերջին տարիներին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական պրակտիկան զարգանում է այն ուղղությամբ, որ պատասխանող կողմի պարտության դեպքում պատասխանող կողմի վրա է դրվում նաեւ հայցվորի դատական ծախսերի փոխհատուցումը: Բնականաբար, վարչական եւ քաղաքացիական դատական գործընթացներում հայցվորի հաղթանակի դեպքում հայցվորի կրած նյութական վնասի փոխհատուցումը նորություն չէ, սակայն տեղեկատվության ազատության վերաբերյալ գործերում դատական ծախսերի փոխհատուցումը կարծես թե մղված էր ետին պլան: Սակայն վերջին տարիներին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերը լրացնում են նաեւ այս բացը:

Ինչպես նշեցինք վերլուծության «Վարչական պատասխանատվությունը» բաժնում, 2013թ. փետրվարի 19-ին ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Ղուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի գործով ՀՀ վարչական դատարանը պարտավորեցրել էր պատասխանող ՍՊԸ-ին փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կատարած դատական ծախսերը: Նմանատիպ եւս 2 վճիռ կայացվեց 2012թ.-ին. 2012թ. նոյեմբերի 23-ին ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի դատական գործով Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանը պարտավորեցրեց ՊՀ-ին ԻԱԿ-ին

տրամադրել պահանջած ողջ տեղեկատվությունը եւ փոխհատուցել դատական ծախսերը՝ պետուորքը եւ փաստաբանին վճարված ծախսերը՝ 63.500 ՀՀ դրամի չափով: 2013թ. օգոստոսի 31-ի դրությամբ այս գործը չի ավարտվել եւ գտնվում է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի վարույթում (գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության դատական գործով 2012թ. դեկտեմբերի 21-ին Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին աստիճանի դատարանը ճանաչեց Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ պարտավորեցրեց ՀԴԿ-ին տրամադրել տեղեկատվություն եւ փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կողմից վճարված պետական տուրքի գումարը եւ փաստաբանի վարձատրության գումարը՝ 100.000 ՀՀ դրամի չափով: ՀԴԿ-ն բողոքարկեց դատարանի վճիռը վերաքննության կարգով, ապա, ստանալով մերժում, նաեւ վճռաբեկության կարգով: Սակայն ՀՀ վճռաբեկ դատարանը 2013թ. հունիսի 26-ին կայացրած որոշմամբ վերադարձրեց կուսակցության բողոքը՝ ուժի մեջ թողնելով ԻԱԿ-ի օգտին կայացված՝ առաջին աստիճանի դատարանի վճիռը (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

1.3. ՏԱ դատական պրակտիկայի խնդիրները

2011-2013թ.թ. ընթացքում ԻԱԿ-ի նախաձեռնած 11 դատական գործերը հնարավորություն տվեցին մի շարք վերլուծություններ անել տեղեկատվության ազատության ոլորտում վերջին մի քանի տարիներին արդարադատության իրականացման պրակտիկայի շուրջ եւ վերհանել տեղեկատվության ազատության իրավունքի իրականացմանը խոչընդոտող մի քանի խնդիրներ:

Դատարանների կախվածությունը գործադիր իշխանությունից.

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ 80% դեպքերում նախաձեռնված դատական գործն ունենում է դրական ավարտ: Սա նշանակում է, որ ի տարբերություն նախորդ տարիների՝ այսօր արդեն դատարաններն ավելի քիչ են կաշկանդված պետական մարմինների դեմ վճիռ կայացնելու հարցում: Մյուս կողմից՝ դեռեւս շատ չեն ՏԱ իրավունքը խախտելու համար վարչական պատասխանատվության ենթարկված պաշտոնյաները: Ուստի, կաշկանդված են արդյոք դատարանները ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյաներին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հարցում, ցույց կտա հետագա տարիների դատական պրակտիկան: Բացի այդ, պրակտիկան ցույց է տալիս, որ դատական գործը շահելով՝ ԻԱԿ-ը դեռեւս կարողացել է իր դատական ծախսերի փոխհատուցումը ստանալ բացառապես ոչ պետական կազմակերպությունների դեմ դատական գործերի դեպքում, իսկ պետական մարմինների դեպքում՝ ոչ: Սա եւս մեկ անգամ խոսում է գործադիր իշխանությունից դատարանների կախվածության մասին:

Դատական ակտերի չկատարում

Որոշ դեպքերում դատարանի վճիռը սահմանված ժամկետներում չի կատարվում պատասխանողների կողմից: Ինչպես նախկինում, 2011-2013թ.թ.-ին էլ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը որոշ դեպքերում ստիպված է եղել դիմել Դատական ակտերի հարկադիր կատարման ծառայություն՝ տեղեկություն տնօրինողին դատարանի վճիռը կատարելուն պարտավորեցնելու համար:

Դատարանի նկատմամբ վստահության պակաս

SU դատական պրակտիկայի ամենացավալի խնդիրներից է մնում դատարանների նկատմամբ վստահության պակասը: Այդ է վկայում այն փաստը, որ SU ոլորտում դատական գործեր նախաձեռնում են հիմնականում հասարակական կազմակերպությունները, լավագույն դեպքում՝ իրավապաշտպանները: 2011-2013թ.թ. ընթացքում, եւ առհասարակ ԻԱԿ ողջ գործունեության ընթացքում, ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերից ոչ մեկի հիմքում ընկած չի եղել քաղաքացու՝ SU իրավունքի խախտումը, պատճառով, որ թեւ շատ քաղաքացիներ են դիմել ԻԱԿ-ին խորհրդատվության համար, սակայն որեւէ քաղաքացի չի դիմել տեղեկատվության ազատության իր խախտված իրավունքի դատական պաշտպանության համար: 2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած միայն 1 դատական գործ է հիմնված լրատվամիջոցի՝ "Անկախ" շաբաթաթերթի՝ SU իրավունքի խախտման վրա (հիշեցնենք, որ նախկինում SU իրավունքի խախտման վերաբերյալ եւս 2 դատական գործ ԻԱԿ-ն իրականացրել է «Առավոտ» օրաթերթի հետ համատեղ):

Իրավական նորմերի հակասական մեկնաբանում դատարանների կողմից

Իրավագիտության մեջ ընդունված սկզբունք է, որ օրենքը պետք է լինի կանխատեսելի եւ կիրառվի միատեսակ (res judicata սկզբունքի պահանջ): Սա արտացոլված է նաեւ ՀՀ օրենսդրությունում, մասնավորապես՝ ՀՀ Դատական օրենսգրքի մեջ է, որ յուրաքանչյուր ոք իր գործի քննության ժամանակ որպես իրավական փաստարկ իրավունք ունի մատնանշելու նույնանման փաստական հանգամանքներով մեկ այլ գործով Հայաստանի Հանրապետության դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի հիմնավորումները (այդ թվում՝ օրենքի մեկնաբանությունները): Սա նշանակում է, որ յուրաքանչյուրն իրավունք ունի դատարանից ակնկալելու նմանատիպ գործով նմանատիպ վճռի կայացում, այնինչ, ԻԱԿ-ի դատական գործերի պրակտիկան ցույց է տալիս, որ բացարձակ նման գործերով միեւնույն դատարանը կարող է կայացնել տարբեր վճիռներ:

Այսպես, ՀՀ վարչական դատարանը 2 տարբեր վճիռներ կայացրեց ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Աշտարակ-Կաթ» ՓԲԸ-ի եւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ Դուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի գործերով: Երկու կազմակերպություններին էլ ԻԱԿ-ը միեւնույն բովանդակությամբ հարցումն էր ուղարկել՝ խնդրելով հայտնել կազմակերպության կաթնամթերքը արտադրվում է բնական կաթից, թե՞ կաթնափոշուց, ինչպես նաեւ տրամադրել ցանկը, թե կազմակերպության կաթնամթերքներից որն է բնական կաթից, որը՝ ոչ, եւ/կամ որ արտադրատեսակի մեջ բնական կաթի քանակն ինչքան է: 2 կազմակերպություններն էլ ԻԱԿ-ի հարցումը թողել էին անպատասխան: Երկուսին էլ ԻԱԿ-ը դիմել էր կրկնակի հարցմամբ, սակայն կրկնակի հարցմամբ էլ պահանջվող տեղեկությունները չէին տրամադրվել:

ԻԱԿ-ը երկու կազմակերպությունների անգործությունը վիճարկեց դատական կարգով՝ հայցով դիմելով ՀՀ վարչական դատարան եւ խնդրելով պարտավորեցնել կազմակերպություններին տրամադրել ամբողջական տեղեկատվություն, ինչպես նաեւ տեղեկությունները չտրամադրելու համար կազմակերպությունների տնօրեններին ենթարկել վարչական պատասխանատվության: Երկու դեպքում էլ դատարանը գործը վարույթ էր ընդունել միայն կազմակերպությունների տնօրեններին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջի մասով:

«Դուստր Մարիաննա»-ի գործով ՀՀ վարչական դատարանը (դատավոր Ա. Դարբինյան) վճիռ կայացրեց 2013թ. փետրվարի 19-ին, որով ամբողջությամբ բավարարեց ԻԱԿ-ի հայցը՝ «Դուստր Մարիաննա» ընկերության տնօրենին տեղեկություն չտրամադրելու համար ենթարկելով վարչական պատասխանատվության եւ պարտավորեցնելով փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կատարած դատական ծախսերը:

Իսկ «Աշտարակ-Կաթ»-ի գործով ՀՀ վարչական դատարանը (դատավոր Ա. Միրզոյան) վճիռ կայացվեց 2013թ. մարտի 26-ին, որով ամբողջությամբ մերժեց ԻԱԿ-ի հայցը: ԻԱԿ-ը բողոքարկել է ՀՀ վարչական դատարանի վճիռը վերաքննության կարգով:

Նմանատիպ գործերով հակասական վճիռներ են կայացվել նաեւ ՀՀ վարչական դատարանը եւ Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը: ԻԱԿ-ը «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկից, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալությունից եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչությունից խնդրել էր միեւնույն տեղեկությունները՝

1. Ստացել են արդյոք պարզեատրումներ (պարզեավճարներ, նվերներ) Լիցենզավորման գործակալության (Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության) աշխատակիցները 2011թ.-ին:
2. Եթե այո, ապա ովքե՞ր են պարզեատրվել (ըստ հաստիքների) եւ ինչքա՞ն գումարով (ի՞նչ նվերով):
3. Որքա՞ն է կազմել Լիցենզավորման գործակալության (Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության) աշխատակիցների ստացած դրամական պարզեատրումների ընդհանուր գումարը:
4. Որքա՞ն է կազմել Լիցենզավորման գործակալության (Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության) աշխատակիցների ստացած նվերներից յուրաքանչյուրի արժեքը եւ նվերների արժեքների ընդհանուր գումարը:

Երկու դեպքում էլ մերժվել էր ԻԱԿ-ի հարցման 2-րդ կետով խնդրված տեղեկատվության տրամադրումը, այն պատճառաբանությամբ, որ դա աշխատողի անձնական տվյալի վերաբերյալ տեղեկատվություն է: Այս մերժումներն ԻԱԿ-ը վիճարկել էր դատական կարգով: ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի գործով Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանը 2012թ. նոյեմբերի 23-ի իր վճռով ամբողջությամբ բավարարեց ԻԱԿ-ի պահանջը ճանաչել Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ պարտավորեցնել «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկին տրամադրելու պահանջվող տեղեկատվությունն այն մասին, թե 2011թ-ին աշխատակիցները ըստ հաստիքների ինչքա՞ն գումարով են պարզեատրվել:

Իսկ ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության գործով ՀՀ վարչական դատարանը 2013թ. մարտի 20-ի իր վճռով ամբողջությամբ մերժեց ԻԱԿ-ի հայցը, որով ԻԱԿ-ը (վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հետ համատեղ) նույնպես խնդրել էր ճանաչել Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ ՀՀ ֆինանսների

Ուսումնասիրությանը պարտավորեցնել տրամադրել պահանջվող տեղեկատվությունն այն մասին, թե 2011թ-ին Լիցենզավորման գործակալության եւ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության աշխատակիցներն ըստ հաստիքների ինչքան գումարով են պարգևատրվել:

Այսպիսով, համանման դատական գործերով կայացնելով բացարձակ տարբեր վճիռներ՝ դատարանները մի կողմից իրավական խառնաշփոթ են ստեղծում եւ թույլ չեն տալիս, որպեսզի օրենքը լինի կանխատեսելի եւ կիրառվի միատեսակ, մյուս կողմից՝ էլ ավելի են սրում դատարանների նկատմամբ վստահության պակասը:

Դատարանների կողմից դատական գործի բաղդատում

Մի շարք դատական գործերով Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը, դիմելով դատարան, խնդրել է ոչ միայն ոչ իրավաչափ ճանաչել տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտած պաշտոնյայի գործողությունները (անգործությունը) եւ տրամադրել պահանջվող տեղեկությունները, այլ նաեւ խնդրել է ՏԱ իրավունքը խախտելու համար պաշտոնյային ենթարկել վարչական պատասխանատվության: Հաճախ, դատարանները մերժում են վարույթ ընդունել ԻԱԿ-ի ներկայացրած բոլոր հայցապահանջները՝ համարելով, որ դրանց մի մասը ենթակա չէ տվյալ (որպես կանոն՝ վարչական) դատարանի քննությանը:

Այսպես, ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Աշտարակ կաթ» ՓԲԸ-ի եւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Դուստր Մարիաննա» ՍՊԸ-ի դատական գործերով ՀՀ վարչական դատարանը վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջի մասով ԻԱԿ-ի հայցը ընդունել էր վարույթ, իսկ տեղեկատվություն տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջի մասով՝ մերժել:

Դատարանների այսպիսի դիրքորոշումը կարող է խնդրահարույց լինել: Նախ, օրենսդրության առումով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ վարչական դատարանին տալիս է հնարավորություն առհասարակ քննել տեղեկատվության տրամադրման հարց: Այսպես, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 70-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Վիճարկման, պարտավորեցման, գործողության կատարման կամ ճանաչման հայցի հետ կարող է ներկայացվել պահանջ այն հետեւանքները վերացնելու մասին, որոնք առաջացել են վիճարկվող վարչական ակտի կամ վիճարկվող գործողության (անգործության) կամ վարչական ակտ ընդունելը մերժելու կամ վարչական ակտ չընդունելու հետեւանքով: Այսինքն, եթե դատարանը ՏԱ վերաբերյալ գործով գտնի, որ առկա է ՏԱ իրավունքի խախտում՝ վարչական իրավախախտում, ինչը պարտադիր է վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար, ապա կարող է նաեւ լուծել իրավախախտման հետեւանքները վերացնելու, այն է՝ նախկինում չտրամադրված տեղեկությունը տրամադրելու հարցը, հայցվորին անհրաժեշտ տեղեկատվությամբ ապահովելու հարցը:

ԻԱԿ-ի դատական պրակտիկայում կան գործեր, երբ ՀՀ վարչական դատարանը վարույթ է ընդունել հայց, որի պահանջն է ճանաչել ԻԱԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ պատասխանողին պարտավորեցնել տրամադրել հայցվող տեղեկությունները (ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային ժողովի, ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայության): Այսինքն, տեղեկություններ տրամադրելուն պարտավորեցնելու պահանջն այս գործերով քննում է ՀՀ վարչական դատարանը:

Մյուս կողմից, երբ դատարանը տարանջատում է հայցապահանջները, հայցվորը ստիպված է լինում մասնակցել երկու ինքնուրույն դատավարության, իսկ երկու դատական գործընթացն ավելի թանկ արժե եւ ավելի ժամանակատար է. հայցվորը ստիպված կլինի մեկի փոխարեն երկու պետական տուրք վճարել, հայցվորի ներկայացուցիչը ստիպված կլինի երկու տարբեր դատավարություններում ներկայացնել հայցվորին, հետեւաբար պետք է վարձատրվի ավելի շատ եւ այլն: Սա, բնականաբար, հայցվորի համար լրացուցիչ ծանրաբեռնվածություն է: Ընդ որում, պատասխանողը նույնպես ստիպված է լինում երկու դատավարության մասնակցել: Բացի այդ, երկու դատավարությունն ավելի երկար է տեւում, քան մեկը, ուստի ավելի ուշ է լուծվում իրավական խնդիրը, եւ ավելի ուշ է վերականգնվում խախտված իրավունքը:

Վերոնշյալը հաշվի առնելով՝ կարծում ենք, որ մի կողմից հայցապահանջների նման տարանջատումը չի բխում դատավարության կողմերի շահերից, մյուս կողմից էլ ՀՀ վարչական դատարանն ունի բավարար օրենսդրական հիմքեր իրավախախտման փաստը ճանաչելու, տեղեկություն տրամադրելու եւ վարչական պատասխանատվության ենթարկելու հայցապահանջների միասնական քննությունն իրականացնելու համար:

Իրազեկման պակաս

Անգամ «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի ընդունումից 10 տարի անց դեռեւս կան պաշտոնյաներ, ովքեր անտեղյակ են այս օրենքից կամ պարզապես չեն գիտակցում տեղեկատվության ազատության հիմնարար իրավունքի կարեւորությունը: Լինում են դեպքեր, երբ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը ստիպված է լինում տեղեկատվություն ստանալու հարցմանը պատասխանելու համար օրենքով սահմանված ժամկետների կամ օրենքով սահմանված մերժման հիմքերի եւ պատշաճ հիմնավորման վերաբերյալ պարզաբանումներ տալ, տեղյակ պահել դրանց գոյության մասին՝ պահանջելով տեղեկատվություն ստանալու իր հարցումներին սահմանված ժամկետում պատշաճ պատասխան կամ պատշաճ ձեւով հիմնավորված մերժում տալ: Քիչ չեն դեպքերը, երբ ԻԱԿ-ը ստանում է անհիմն մերժում, ապա, կրկնակի հարցմամբ ներկայացնելով օրենքի մեկնաբանություններ, ստանում է լիարժեք պատասխան: Իրազեկման պակասի կամ ՏԱ իրավունքի նկատմամբ անտարբերության պատճառ կարող է լինել այն, որ շատ դեպքերում տեղեկություն տնօրինող մարմինը երկարատեւ գրագրությունից, մերժումներից հետո, կամ հարցմանը չպատասխանելուց հետո դատական գործի ընթացքում ամբողջությամբ տրամադրում է նախապես չտրամադրած տեղեկությունները եւ հաշտություն կնքում ԻԱԿ-ի հետ: Այնինչ, նման ձգձգումը մի կողմից ստիպում է վատնել ժամանակ եւ միջոցներ դատական գործընթացների վրա, որոնք պետք է ավարտվեն հաշտությամբ, մյուս կողմից էլ մինչեւ հաշտություն կնքելը տեւական ժամանակ չիրացված է մնում յուրաքանչյուրիս ՏԱ հիմնարար իրավունքը:

Անկատար օրենսդրական դաշտ

Տեղեկատվության ազատության ոլորտում առկա խնդիրներից է այս ոլորտում անկատար օրենսդրական դաշտի առկայությունը: Խնդիրն ինչպես տեղեկատվության ազատության ոլորտում որոշ հարցերի՝ իրավական ակտերով չկարգավորված լինելն է, այնպես էլ տեղեկատվության ազատության իրավունքի իրականացմանը խոչընդոտող, հակասությունների տեղիք տվող այլ իրավական ակտերում առկա դրույթներն են կամ անհրաժեշտ դրույթների բացակայությունն է:

Այդպիսի ակնառու օրենսդրական խնդիրներից է տեղեկատվություն ստանալու համար սահմանված տարբեր վճարների, հաճախ՝ ոչ խելամիտ վճարների առկայությունը: «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ հետի համաձայն՝ մինչև 10 էջ տպագրված կամ պատճենահանված տեղեկություն տրամադրելիս տեղեկատվության տրամադրման համար գանձում չի կատարվում: Սակայն, պետական կառավարման որոշ մարմիններում համապատասխան իրավական ակտերի հիման վրա սահմանված են տեղեկությունների տրամադրման պայմաններ, որոնք տարբերվում են «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ հոդվածի պայմաններից:

Այսպես՝ ՀՀ Ոստիկանության Ճանապարհային ոստիկանություն ծառայությունը տեղեկատվության տրամադրման համար գանձում է կատարում՝ անկախ այն բանից՝ այդ տեղեկատվությունը գերազանցում է 10 էջը, թե ոչ: Այս դեպքում տեղեկատվության տրամադրման համար սահմանված է 3.000 ՀՀ դրամի չափով վճար: Նույն իրավիճակն է նաև ՀՀ Կառավարությանն առընթեր Անշարժ գույքի պետական կոմիտեի դեպքում, որից տեղեկություն ստանալու համար նույնպես վճար է սահմանված՝ անկախ այն բանից այդ տեղեկատվությունը գերազանցում է 10 էջը, թե ոչ: Մեկ այլ մարմին, որը սահմանում է տեղեկատվության տրամադրման այլ վճարներ Հայաստանի ազգային արխիվն է: Այստեղ, օրինակ, կենսագրական բնույթի տեղեկության տրամադրման համար սահմանված է վճար՝ 5000 ՀՀ դրամ, անշարժ գույքի գործարքների վերաբերյալ՝ նույնպես 5000 ՀՀ դրամ, անշարժ գույքի (մասին արխիվային տեղեկանքի, կամ քաղվածքի, կամ վավերացված քտերոպատճենի համար նույնպես 5000 ՀՀ դրամ: ՏԱ մասին օրենքի դրույթներին հակասող դրույթներ տեղեկության տրամադրման վերաբերյալ պարունակում է նաև «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքը, ըստ որի՝ իրավաբանական անձանց պետական միասնական եւ պետական գրանցամատյաններից մեկ սուբյեկտի վերաբերյալ պետական ռեգիստրում պահվող եւ ինտերնետային կայքում տեղադրված ամբողջական տեղեկությունների, ինչպես նաև իրավաբանական անձանց կանոնադրությունների պատճենների տրամադրման համար նախատեսված է վճար՝ 3000 ՀՀ դրամի չափով: Այսօր Հայաստանում գրանցված է շուրջ 4000 ՀԿ, եւ պետական ռեգիստրից Հայաստանում գրանցված ՀԿ-ների, օրինակ, հասցեները ստանալու համար անհրաժեշտ կլինի վճարեն 12.000.000 ՀՀ դրամ, ինչն, ակնհայտորեն, ողջամիտ գումար չէ:

Այս խնդիրների լուծումն Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը տեսնում է օրենսդրական փոփոխությունների մեջ. կարծում ենք, բոլոր իրավական ակտերի այն նորմերը, որոնք համահունչ չեն տեղեկատվության ազատության իրավունքի սկզբունքներին, անհարկի խոչընդոտներ են ստեղծում հրապարակայնության եւ պետական մարմինների թափանցիկության ապահովման համար, պետք է վերանայվեն:

Ղատական ակտերի հետագա ազդեցությունը

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած ղատական գործերը հիմնականում ունենում են դրական ավարտ, այսինքն, կամ ԻԱԿ-ը հաղթում է դատարանում, կամ էլ դատարանում հայտնվելով՝ տեղեկություն տնօրինող մարմինը շտապում է տրամադրել ղատական գործի հիմք դարձած տեղեկությունները եւ հաշտություն կնքել: Սակայն, պետական մարմինների կողմից դատարաններում պարտություն կրելուց հետո տեղեկատվության ազատության

իրավունքի խախտումները չեն նվազում: Այս մասին է վկայում այն, որ, 2013թ.-ին, SU մասին օրենքի ընդունումից 10 տարի անց, ԻԱԿ-ի ուղարկած տեղեկություն ստանալու հարցումների 15%-ը դեռ մնում է անպատասխան: Մեծ է նաեւ անհիմն մերժումների եւ թերի պատասխանների թիվը: Սա ցույց է տալիս, որ դատարանի վճիռները չունեն մեծ ազդեցություն գործադիր իշխանության մարմինների գործելաոճի վրա եւ չեն հանդիսանում տեղեկություն տնօրինողների կողմից SU հիմնարար իրավունքի կիրառման ուղեցույց:

Գլուխ 2 ԻԱԿ դատական գործերի վիճակագրությունը

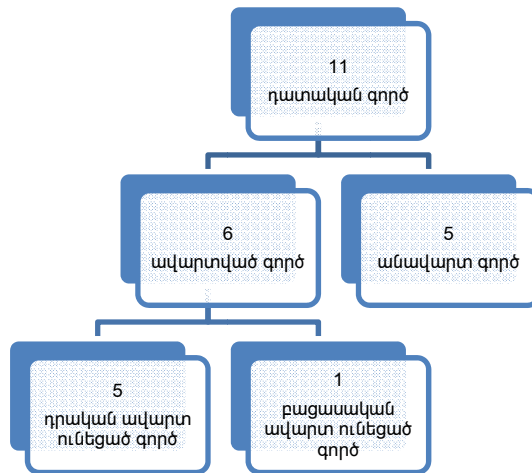
2005-2013թ.թ. ընթացքում արդեն ձեւավորվել է տեղեկատվության ազատության իրավունքի վերաբերյալ դրական դատական պրակտիկա, որում առանցքային դեր ունի Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ն:

ԻԱԿ-ն արդեն հրապարակել է SU վերաբերյալ դատական գործերի երկու ժողովածու: Առաջին ժողովածուն ներառում է 2001-2006թ.թ. ընթացքում ԻԱԿ-ի եւ այլ կազմակերպությունների նախաձեռնած դատական գործերը (17 գործ, որոնցից յոթը նախաձեռնել է ԻԱԿ-ը) տեղեկատվության ազատության ոլորտում, իսկ երկրորդը ներառում է 2007-2010թ.թ. ընթացքում բացառապես ԻԱԿ-ի նախաձեռնած 17 դատական գործերը (երկու ժողովածուներն էլ հասանելի են ԻԱԿ-ի www.foi.am կայքի «Հրապարակումներ» բաժնի, «Գրքեր» ենթաբաժնում): Նշենք, որ 2007-2010թ.թ.-ին ԻԱԿ նախաձեռնած ոչ բոլոր դատական գործերն են ներառվել դատական գործերի երկրորդ ժողովածուում: Պատճառն այն է, որ որոշ գործեր նախաձեռնվել էին ժողովածուի հրապարակումից քիչ ժամանակ առաջ եւ որեւէ ընթացք դեռեւս չէին արձանագրել:

Դատական գործերի 3-րդ ժողովածուն ամփոփում է 2011-2013թ.թ.-ին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերը (11 գործ), ինչպես նաեւ նախկինում նախաձեռնված, բայց նախորդ ժողովածուներում չներառված գործերը (երկու գործ):`

2011-2013թ.թ. ընթացքում Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը նախաձեռնել է SU վերաբերյալ 11 դատական գործ, որոնցից ը դեռեւս (2013թ. օգոստոսի 31-ի դրությամբ) չեն ավարտվել: Ավարտված 6 դատական գործերից 5-ն ունեցել են դրական ավարտ: Դրական ավարտված գործերից 3-ի դեպքում ԻԱԿ-ը հաշտություն է կնքել պատասխանող կողմի հետ` ստանալով անհրաժեշտ տեղեկությունները, իսկ երկուսի դեպքում դատարանը բավարարել է ԻԱԿ-ի պահանջները: Մի դեպքում դատական գործն ունեցել է բացասական ավարտ` դատարանը մերժել է ԻԱԿ-ի հայցը:

Աղյուսակ 2. ԻԱԿ-ի` 2011-2013թ.թ. դատական գործերը

Ստորև ներկայացնում ենք 2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնված 11 դատական գործերը.

Անավարտ գործեր

1. ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,
2. ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի,
3. ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի,
4. ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային ժողովի,
5. ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության,

Ավարտված գործեր

1. ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի,
2. ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Համալսարականներ" համատիրության,
3. ԻԱԿ ընդդեմ ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության,
4. ԻԱԿ-ն ընդդեմ Բարգավաճ Հայաստան կուսակցության,
5. ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության,
6. ԻԱԿ-ն ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի:

Այս ժողովածուում բացի վերոնշյալ գործերից ներառված է նաեւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Երեւանի կառուցապատման եւ ներդրումային ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՈԱԿ-ի դեմ դատական գործը, որը մի մասով կասեցված է եղել 2009թ.-ին եւ վերսկսվել է 2012թ.-ին, ինչպես նաեւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Թիվ 2 բուժմիավորում» ՓԲԸ-ի գործը, որը սկսել է 2009թ.-ին, սակայն չի ներառվել նախորդ ժողովածուում:

ԻԱԿ դատական գործերը 2011-2013թ.թ.

Դրական ավարտ ունեցած գործեր

2011-2013թ.թ. ընթացքում նախաձեռնված եւ ավարտված 6 դատական գործերից 5-ն ունեցել են դրական ավարտ: Այսինքն, կամ դատարանը վճիռ է կայացրել ի օգուտ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի, կամ էլ դատական գործի ընթացքում

տեղեկություն տնօրինող մարմինը տրամադրել է պահանջվող ամբողջ տեղեկատվությունը եւ հաշտություն կնքել ԻԱԿ-ի հետ:

Դրական ավարտ ունեցած գործերն են.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Համալսարականներ" համատիրության,
- ԻԱԿ ընդդեմ ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ Բարգավաճ Հայաստան կուսակցության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության:

Դրական ավարտ ունեցած ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի գործն ունեցավ հսկայական ռազմավարական նշանակություն. վերահաստատվեց տեղեկություն ստանալու իրավունքը ոտնահարելու համար պաշտոնյային վարչական պատասխանատվության՝ տուգանքի ենթարկելու դատական պրակտիկան:

Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը 18.11.2011թ-ին տեղեկատվություն ստանալու գրավոր հարցում էր ուղարկել "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ տնօրեն Տիգրան Վարդանյանին՝ խնդրելով հայտնել կազմակերպության կաթնամթերքը արտադրվում է բնական կաթից, թե՞ կաթնափոշուց, ինչպես նաեւ տրամադրել ցանկը, թե կազմակերպության կաթնամթերքներից որն է բնական կաթից, որը՝ ոչ, եւ/կամ որ արտադրատեսակի մեջ բնական կաթի քանակն ինչքան է:

Չստանալով պատասխան՝ ԻԱԿ-ը կրկնակի հարցում ուղարկեց կազմակերպությանը, որին ՍՊԸ-ից ստացվեց էլեկտրոնային պատասխան, ըստ որի՝ ԻԱԿ-ի խնդրած տեղեկությունը մակնշված է կազմակերպության արտադրանքի յուրաքանչյուր տուփի վրա, ինչպես նաեւ հետաքրքրող տեղեկությունները ստանալու համար հղում էր արված կազմակերպության կայքին: Սակայն ԻԱԿ-ի խնդրած տեղեկություններն առկա չէին ոչ կազմակերպության արտադրանքի տուփերի վրա, ոչ էլ կայքում: Ուստի, պատասխանը համարվել է անհիմն:

Արդյունքում, 2011թ. դեկտեմբերի 19-ին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը հայցով դիմել է ՀՀ վարչական դատարան՝ խնդրելով պարտավորեցնել "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ին տրամադրել ամբողջական տեղեկատվություն, ինչպես նաեւ խնդրված տեղեկությունները չտրամադրելու համար կազմակերպության տնօրեն Տիգրան Վարդանյանին ենթարկել վարչական պատասխանատվության:

Անցնելով բավական երկար դատավարական ճանապարհ՝ ԻԱԿ-ը կարողացավ հաղթանակ տանել այս գործում. ՏԱ իրավունքը խախտելու համար Դուստր Մարիաննա" ընկերության տնօրենը ենթարկվեց վարչական պատասխանատվության՝ 80.000 ՀՀ դրամի չափով տուգանքի, ինչպես նաեւ "Դուստր Մարիաննա" ընկերությանը պարտավորեցվեց փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կրած դատական ծախսերը (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

Դրական ավարտ ունեցած ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության դատական գործն, անցնելով դատական բոլոր ատյաններով, արդյունքում ավարտվեց ԻԱԿ-ի հաղթանակով: Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը 25.04.2012թ.-ին տեղեկատվություն ստանալու գրավոր հարցում էր

ուղարկել Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության ղեկավար Արամ Սարգսյանին՝ խնդրելով տեղեկություններ նախընտրական քարոզարշավ իրականացնելու համար կուսակցության ծախսած միջոցների մասին: ՀԴԿ-ն ԻԱԿ-ի հարցումը թողել էր անպատասխան: Ուստի, 16.05.2012թ-ին ԻԱԿ-ը կրկնակի հարցում ուղարկեց Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցությանը, որը նույնպես մնաց անպատասխան:

2012թ. հուլիսի 2-ին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնը հայցով դիմեց Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան՝ խնդրելով պարտավորեցնել ՀԴԿ-ին 5-օրյա ժամկետում տրամադրել ամբողջական տեղեկատվություն:

2012թ. դեկտեմբերի 21-ին դատարանը հրապարակեց իր վճիռը, որով ամբողջությամբ բավարարեց ԻԱԿ-ի պահանջը ճանաչել Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ պարտավորեցնել Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցությանը տրամադրելու պահանջվող տեղեկատվությունը: Կուսակցությունը բողոքարկեց առաջին ատյանի դատարանի վճիռը ՀՀ վերաքննիչ դատարան, սակայն դատարանը որոշեց մերժել ՀԴԿ-ի վերաքննիչ բողոքը: ՀԴԿ-ն բողոքարկեց նաեւ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի որոշումը վճռաբեկության կարգով: Սակայն, 2013թ. հունիսի 26-ին կայացված որոշմամբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը վերադարձրեց ՀԴԿ-ի վերաքննիչ բողոքը՝ ուժի մեջ թողնելով նախապես ԻԱԿ-ի օգտին կայացված՝ առաջին ատյանի դատարանի վճիռը (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

Դրական ավարտ ունեցած մնացած 3 գործերի դեպքում ԻԱԿ-ը տեղեկություն տնօրինող մարմինների հետո կնքել է հաշտություն, քանի որ վերջիններս դատական գործի ընթացքում ամբողջությամբ տրամադրել են պահանջվող տեղեկությունները:

Քացասական ավարտ ունեցած գործեր

2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած եւ ավարտված 5 դատական գործերից միայն մեկն է ունեցել քացասական ավարտ: Այդ գործն է.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի:

Բողոքարկումներ

2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ նախաձեռնած եւ չավարտված դատական 5 գործերն են.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային ժողովի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության:

Այս գործերից 2-ը՝ ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԱԺ-ի եւ ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության, նախաձեռնվել են 2013թ. ապրիլին, ուստի, հաշվի առնելով գործի քննության ժամկետները՝ դրանք դեռեւս համարվում են նոր

հարուցված գործեր, եւ այս ժողովածուն կազմելու պահին դեռեւս նախնական նիստեր էին միայն տեղի ունեցել նշված գործերով: Ինչ վերաբերում է մնացած 3 գործերին, ապա դրանք բոլորն էլ գտնվում են բողոքարկման փուլում:

Մեկ դատական գործով բողոքարկման փուլում է գտնվում ի սկզբանե ԻԱԿ-ի օգտին կայացված վճիռը, այսինքն, դատարանը վճիռ է կայացրել ի օգուտ ԻԱԿ-ի, սակայն պատասխանող կողմը բողոքարկել է այն: Այսպես, ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի գործը նույնպես առաջին ատյանի դատարանում ԻԱԿ-ի համար դրական ավարտ էր ունեցել. Երեւան քաղաքի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանը այս դեպքում եւս ճանաչել էր Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ պարտավորեցրել էր ՊՀ-ին տրամադրել պահանջվող տեղեկությունները, ինչպես նաեւ պարտավորեցրել էր փոխհատուցել ԻԱԿ-ի կատարած դատական ծախսերը: «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՀ-ն բողոքարկել էր դատարանի վճիռը վերաքննության կարգով, եւ այս անգամ ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը բավարարել էր վերաքննիչ բողոքը, բեկանել էր ի օգուտ ԻԱԿ-ի կայացրած վճիռը եւ գործն ուղարկել նույն դատարան՝ նոր քննության: ԻԱԿ-ը բողոքարկել է ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի որոշումը վճարելության կարգով: Այս գործը 2013թ. օգոստոսի 31-ի դրությամբ դեռ չի ավարտվել (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

Երկու դատական գործով բողոքարկման փուլում են գտնվում նաեւ ի սկզբանե ԻԱԿ-ի օգտին չկայացված վճիռները, այսինքն, դատարանը վճիռ է կայացրել ի վնաս ԻԱԿ-ի, եւ ԻԱԿ-ը բողոքարկել է այն: Այսպես, ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության գործով ՀՀ վարչական դատարանն ամբողջությամբ մերժել էր ԻԱԿ-ի՝ տեղեկություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը ճանաչելու, տեղեկություն տրամադրելու պարտավորեցնելու, ինչպես նաեւ ՏԱ իրավունքը խախտած պաշտոնյաներին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին հայցը: ԻԱԿ-ը բողոքարկել է ՀՀ վարչական դատարանի որոշումը վերաքննության կարգով: Դատավարության ընթացքում, սակայն, ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը տրամադրել է դատական գործի հիմք դարձած տեղեկությունները, եւ ԻԱԿ-ը պատրաստվում է հաշտություն կնքել պատասխանող կողմերի հետ (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի գործով ՀՀ վարչական դատարանն ամբողջությամբ մերժել էր ԻԱԿ-ի՝ ՏԱ իրավունքը խախտելու համար "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի տնօրենին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու մասին հայցը: ԻԱԿ-ը բողոքարկել է ՀՀ վարչական դատարանի որոշումը վերաքննության կարգով (այս գործի վերաբերյալ ավելի մանրամասն տես՝ սույն ժողովածուի ..... էջում):

Դատական գործերի հիմքերը

2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերը ցույց տվեցին, որ ի տարբերություն 2001-2010թ.թ.-ին նախաձեռնած գործերի, այժմ արդեն դատական գործի հիմք հաճախ հանդիսանում է ոչ թե ԻԱԿ-ի՝ տեղեկություն ստանալու հարցմանը չպատասխանելը (լուռ մերժումը), այլ ոչ պատշաճ պատասխանը՝ անհիմն մերժումը կամ անհիմն (թերի) պատասխանը:

Այսպես, 2011-2013թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած 11 դատական գործերից 4-ի հիմքը տեղեկություն տնօրինող մարմնի անհիմն մերժումներն են.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ԱԺ-ի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի

Ամեն դեպքում, լուռ մերժումները դեռեւս մեծ թիվ են կազմում, ուստի դրանք եւս հաճախ դառնում են դատական գործի հիմք. հինգ գործի հիմքում լուռ մերժումներն են.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ Բարգավաճ Հայաստան կուսակցության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի,
- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Համալսարականներ" համատիրության,
- ԻԱԿ ընդդեմ ՀՀ Արտակարգ իրավիճակների նախարարության:

Մեկ գործի հիմքում եղել է տեղեկություն տնօրինող մարմնի թերի պատասխանը.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության:

Մեկ գործի հիմքում եղել է անհիմն պատասխանը.

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի:

ԻԱԿ-ի հայցապահանջները

Ստորեւ ներկայացնում ենք, թե 2011-2013թ.թ.-ին դատական գործեր նախաձեռնելով՝ Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնն ինչ հայցապահանջներ է ներկայացրել:

- Պարտավորեցնել պատասխանողին տրամադրել հայցված տեղեկատվությունը
  - ԻԱԿ ընդդեմ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Համալսարականներ" համատիրության,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Դուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ Հայաստանի դեմոկրատական կուսակցության,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ Բարգավաճ Հայաստան կուսակցության,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,

- ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության,
  - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային ժողովի:
- Պատասխանողին պարտադրել հայցվող տեղեկատվությունը հրապարակել հանրության համար մատչելի վայրում
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Համալսարականներ" համատիրության:
  - Պատասխանողին ենթարկել վարչական պատասխանատվության
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Ղուստր Մարիաննա" ՍՊԸ-ի,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ի,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ի,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի:
  - Ճանաչել Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոն ՀԿ-ի տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ֆինանսների նախարարության, ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալության եւ ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչության,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» պետական հիմնարկի,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ ԿԱ Ազգային անվտանգության ծառայության,
    - ԻԱԿ-ն ընդդեմ ՀՀ Ազգային ժողովի:

Այսպիսով, 2011-2013թ.թ. ընթացքում նախաձեռնած բոլոր 11 դատական գործերի դեպքում ԻԱԿ-ը դատարանից խնդրել է պատասխանողին պարտավորեցնել տրամադրել հայցված տեղեկատվությունը: 7 գործի դեպքում ԻԱԿ-ը նաեւ խնդրել է պատասխանողին ենթարկել վարչական պատասխանատվության՝ տեղեկատվության ազատության իրավունքը խախտելու համար, 4 դեպքում ԻԱԿ-ը դատարանից խնդրել է նաեւ ճանաչել իր՝ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքի խախտման փաստը եւ մի դեպքում խնդրել է պարտադրել պատասխանողին հայցվող տեղեկատվությունը հրապարակել հանրության համար մատչելի վայրում:

ՏՄ իրավունքը խախտած մարմինները

2011-2013թ.թ.-ին Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախաձեռնած դատական գործերը ցույց տվեցին, թե տեղեկատվություն տնօրինող որ մարմիններն են առավել հաճախ հայտնվում դատական գործընթացներում՝ ՏՄ իրավունքը խախտելու համար:

Այսպիսով, 2011-2013թ.թ. ընթացքում ՏԱ իրավունքը խախտելու համար դատարաններում ամենաշատը հայտնվել են հանրային նշանակության կազմակերպությունները եւ պետական հիմնարկները. ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերից երեքի դեպքում պատասխանող կողմ են եղել Դուստր Մարիաննա՝ ՍՊԸ-ն, "Աշտարակ կաթ" ՓԲԸ-ն եւ "Համալսարականներ" համատիրությունը: Երեք պետական հիմնարկ՝ ՀՀ ՖՆ Լիցենզավորման գործակալությունը, ՀՀ ՖՆ Ֆինանսական վերահսկողության տեսչությունը եւ «Բնապահպանական ծրագրերի իրականացման գրասենյակ» ՊՀ-ն ներառվել են որպես պատասխանող ԻԱԿ- նախաձեռնած երկու դատական գործերում:

Դատարաններում ամենաշատը հայտնված տեղեկություն տնօրինող հաջորդ մարմիններն են կուսակցությունները եւ նախարարությունները. Երկու գործի դեպքում դատարանում պատասխանող են եղել Հայաստանի դեմոկրատական, Բարգավաճ Հայաստան կուսակցությունները: ՀՀ Ֆինանսների նախարարությունը եւ ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարությունը նույնպես հայտնվել են ՏԱ դատական գործերով պատասխանող կողմի դերում: Նշենք, որ կուսակցությունները որպես պատասխանող դատարաններում ամենաշատը հայտնվածների երկրորդ հորիզոնականում էին նաեւ 2007-2010թ.թ.-ին ԻԱԿ-ի նախաձեռնած դատական գործերի դեպքում (երեք կուսակցություն՝ ՕԵԿ, ՀԱԿ դաշինք եւ Հայաստանի աշխատավորական սոցիալիստական կուսակցություն):

Մեկական դատական գործերով դատարանում որպես պատասխանող հանդես են եկել ՀՀ Ազգային ժողովը, կառավարությանն առընթեր մարմին՝ ՀՀ Ազգային անվտանգության ծառայությունը եւ պետական բյուջեից ֆինանսավորվող կազմակերպություն՝ «ՓՄՁ ներդրումներ» ՈւՎԿ ՓԲԸ-ն: